

ЯК УБЕРЕГТИ ДИТИНУ ВІД НАСИЛЬСТВА?

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ

НЕ БУДЬТЕ БАЙДУЖИМИ!

ЗНАТИ, ЩОБ ЗАХИСТИТИ.
ЗНАТИ, ЩОБ ЗАХИСТИТИСЯ

ЗНАТИ, ЩОБ
ЗАПОБІГТИ

unicef
для кожної дитини

 УКРАЇНА
Ла Страда

1. ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ (ВИТЯГ ЗУ «ПРО ОСВІТУ», СТ.53-55)

Цей Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.

Здобувачі освіти мають право на:

- ☑ захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти;
- ☑ отримання соціальних та психолого-педагогічних послуг як особа, яка постраждала від булінгу (цькування), стала його свідком або вчинила булінг (цькування);

Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники мають право на:

- ☑ захист професійної честі та гідності;
- ☑ захист під час освітнього процесу від будь-яких форм насильства та експлуатації, у тому числі булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, від пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю.

Батьки здобувачів освіти мають право:

- ☑ отримувати інформацію про діяльність закладу освіти, у тому числі щодо надання соціальних та психолого-педагогічних послуг особам, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування);
- ☑ подавати керівництву або засновнику закладу освіти заяву про випадки булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу;
- ☑ вимагати повного та неупередженого розслідування випадків булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу.

Здобувачі освіти зобов'язані:

- ☑ поважати гідність, права, свободи та законні інтереси всіх учасників освітнього процесу;
- ☑ дотримуватися установчих документів, правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, а також умов договору про надання освітніх послуг (за його наявності);
- ☑ повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком яких вони були особисто або про які отримали достовірну інформацію від інших осіб.

Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані:

- ☑ захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти,
- ☑ додержуватися установчих документів та правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, виконувати свої посадові обов'язки;
- ☑ повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб, вживати невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування);
- ☑ формувати у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами.

Батьки здобувачів освіти зобов'язані:

- ☑ виховувати у дітей повагу до гідності, прав, свобод і законних інтересів людини, законів та етичних норм, відповідальне ставлення до власного здоров'я, здоров'я оточуючих і довкілля;
- ☑ поважати гідність, права, свободи і законні інтереси дитини та інших учасників освітнього процесу;
- ☑ дбати про фізичне і психічне здоров'я дитини, сприяти розвитку її здібностей, формувати навички здорового способу життя;
- ☑ формувати у дитини культуру діалогу, культуру життя у взаєморозумінні, мирі та злагоді між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами, представниками різних політичних і релігійних поглядів та культурних традицій, різного соціального походження, сімейного та майнового стану;
- ☑ настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства;
- ☑ дотримуватися установчих документів, правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, а також умов договору про надання освітніх послуг (за наявності);
- ☑ сприяти керівництву закладу освіти у проведенні розслідування щодо випадків булінгу (цькування);
- ☑ виконувати рішення та рекомендації комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти.

2. РОБОТА ПЕДАГОГІВ(-ИНЬ) ЗІ СВІДКАМИ

Спостерігачі (свідки) – учні та учениці, які спостерігають за проявами булінгу, насильства в закладі освіти та за його межами.

Працуйте зі свідками ситуації насильства! Формуйте навички реагування задля запобігання та протидії насильству. Спостерігачі мають відреагувати на небажану поведінку та сказати тим, хто поводить себе небажано, що саме вони від них очікують. Наприклад, вони можуть сказати: «Припиніть цю поведінку. Мені це не подобається, і це не смішно. Ми домовилися, що ми цього не будемо робити» тощо.

Спонукайте хлопців та дівчат зупиняти насильство, звертатись до дорослих.

Школа, на думку дітей, є тим місцем, де вони найчастіше зустрічаються з жорстоким ставленням та знущанням. Біля 80% учнів та учениць є спостерігачами ситуацій насильства¹.

Рекомендації для педагога(-ині), який(-а) спілкується із спостерігачами ситуації насильства:

- Важливо слухати спокійно і ставити достатньо запитань, щоб отримати точний і детальний опис ситуації;
- У процесі вивчення подій майте на увазі, що ви *не оцінюєте*, хто винний, хто почав тощо;
- Важливо дозволити дитині самостійно (вільна розповідь) розповісти про ситуацію;
- Не перебивати дитину.

¹ Анкетування проводилось ГО «Ла Страда-Україна» та Інститутом модернізації змісту освіти МОН України в рамках проекту «Створення механізму протидії булінгу та насильству у закладах освіти», який здійснюється ГО «Ла Страда-Україна» та Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) за фінансової підтримки Європейського Союзу. Опитування проходили підлітки віком 10-17 років, які навчаються у 5-11-х класах закладів освіти (Луганської та Донецької областей) у жовтні 2019 р. Кількість респондентів – 2223 особи з 12 закладів загальної середньої освіти.

3. РОБОТА ПЕДАГОГА(-ИНИ) З КРИВДНИКАМИ

Під час роботи з кривдником(-цею) педагогам необхідно акцентувати увагу не на визначенні винного та покаранні за скоєне, а на виявленні причин такого вчинку та можливих варіантах виправлення ситуації.

Необхідно зрозуміти:

- Чому дитина так себе поводить? Які причини стоять за такою поведінкою?
- Що треба зробити дитині, щоб вона змінила поведінку? Які заходи необхідно для цього вжити?
- Що можна зробити для відновлення поваги? (Дитина повинна самостійно продумати одну чи дві ідеї та запропонувати їх як вчителю, так і дитині, яка постраждала. Дитина, яка постраждала від насильства, має погодити пропозицію).

Приклад послідовності розмови педагога(-ині) з дитиною, яка порушила правила/ поводить себе агресивно/є кривдником(-цею):

1. У нашій школі ми ставимось нетерпимо ... (назвати прояви небажаної поведінки та які порушені правила).
2. Які цінності нашої школи (дітей, педагогів, персоналу)? (Наприклад, ми всі маємо право бути в безпеці).
3. Чому ти так поведився(-лась)? Які причини стоять за такою поведінкою?
4. Що ти насправді хотів(-ла) (думаєте, бажаєте, відчуваєте) чи яка була твоя мета?
5. Як ти вважаєш, це хороший спосіб досягти цього?
6. Як міг/могла би ти діяти інакше?
7. Як ти пропонуєш виправити цю ситуацію?
8. Якщо дитина не готова до розмови відразу після вчинку, не вимагайте від неї цього.

Педагог(-иня), який(-а) проводить бесіду, має:

- Бути спокійним і врівноваженим.
- Говорити не про особистість учня/учениці (що він/вона є поганими, неслухняними тощо), а говорити саме про поведінку дитини, перелічувати небажані прояви поведінки.
- Запропонувати дитині підтримку та допомогу у вирішенні даної ситуації.

АЛГОРИТМ ВИЯВЛЕННЯ ТА РЕАГУВАННЯ НА СИТУАЦІЮ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Прояви та ознаки	Насильство	Домашнє насильство	Булінг
Штовхання	●	●	●
Хапання, ляпаси	●	●	●
Викручування рук, смикання за волосся	●	●	●
Синці та побої на тілі	●	●	●
Сексуальні домагання	●	●	●
Дії сексуального характеру щодо дитини	●	●	●
Словесні образи, погрози вбивством	●	●	
Приниження	●	●	●
Залякування	●	●	●
Пошкодження, псування або приховування особистих речей тощо.	●		●
Позбавлення їжі, одягу та іншого майна або коштів	●	●	
Примус виконувати важку непосильну роботу	●	●	
Примушування переглядати або перегляд у присутності дитини фільмів, журналів тощо порнографічного змісту; торкання інтимних місць дитини; пропонування або здійснення дій сексуального характеру	●	●	
Присутність під час постійних сварок, бійок між батьками, родичами		●	

Прояви та ознаки	Насильство	Домашнє насильство	Булінг
Постійне обмеження в спілкуванні з іншими дітьми		●	
Словесні образи, глузування, обзивання, погрози	●	●	●
Приниження шляхом розповсюдження інформації за допомогою мобільних телефонів та Інтернету	●		●
Систематичне ігнорування, бойкот з боку однолітків			●
Образливі жести або дії, наприклад, плювки	●		●
Хто вчиняє?	Будь-хто як в закладі освіти, так і поза межами	Батько, мати, дідусь, бабуся, сестра, брат інші родичі	Учні, учениці між собою; Учні, учениці по відношенню до педагогів, адміністрації закладу освіти, обслуговуючого персоналу, батьків інших дітей. Педагоги, адміністрація закладу освіти, обслуговуючий персонал, батьки інших дітей по відношенню до учнів та учениць
Де вчиняється?	Будь-де як в закладі освіти, так і поза межами	В сім'ї або в межах місця проживання. Незалежно від факту спільного проживання між родичами чи іншими особами, які проживають однією сім'єю	Безпосередньо в приміщенні закладу освіти та на прилеглих територіях. За межами закладу освіти під час заходів, передбачених освітньою програмою, планом роботи закладу освіти, та інших освітніх заходів, що організуються за згодою керівника закладу освіти, в тому числі дорогою до (із) закладу освіти

Прояви та ознаки	Насильство	Домашнє насильство	Булінг
Повторюваність дій	Дії, які вчиняються один або більше разів	Дії, які вчиняються один або більше разів	Дії вчиняються систематично
Дії педагогів	<p>При отриманні інформації / повідомлення або/та у ситуації особистого виявлення про випадок, що може загрожувати життю та здоров'ю дитини, терміново зверніться до:</p> <ul style="list-style-type: none"> - органів Національної поліції за номером 102 та служби у справах дітей; - керівника закладу освіти або уповноваженої особи в закладі освіти. 	<p>При отриманні інформації / повідомлення або/та у ситуації особистого виявлення випадку домашнього насильства або загрози його вчинення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - передайте інформацію для подальшого реагування керівнику закладу освіти або уповноваженій особі закладу; - забезпечте організацію надання медичної допомоги (у разі потреби); - не залишайте дитину наодинці; - можете поспілкуватись з постраждалою дитиною, дотримуючись Алгоритму ведення діалогу з дитиною, яка потрапила в ситуацію насильства або загрозу його вчинення. 	<p>Вживте невідкладних заходів для припинення небезпечного впливу.</p> <p>За потреби надайте домедичну допомогу та викличте бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги.</p> <p>Зверніться (за потреби) до територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України.</p> <p>Повідомте керівника закладу освіти.</p> <p>Повідомте принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування).</p> <p>Можете поспілкуватись з учасниками ситуації: жертвою, кривдником чи (кривдниками), свідками.</p>
<p>Також ви можете звернутись на: Національну дитячу «гарячу» лінію 116 111 (з мобільних) або 0 800 500 225 (зі стаціонарних) та Національну «гарячу» лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації 0 800 500 335 (зі стаціонарних) або 116 123 (з мобільних).</p>			

ТИПОВИЙ АЛГОРИТМ ВЕДЕННЯ ДІАЛОГУ З ДИТИНОЮ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД НАСИЛЬСТВА:

1. **Встановити довірливі стосунки між дитиною і дорослим - «Я тобі вірю».**

Багато дітей не можуть розповісти дорослим про те, що сталося, оскільки бояться, що вони їм не повірять. Причина цих страхів криється в тому, що кривдник/агресор, як правило, авторитетніше і сильніше, ніж постраждала дитина.

2. **Проявити співчуття – «Мені шкода, що це сталося.»**

На другому етапі дитина повинна відчувати, що її чують, співчують, розуміють думки і почуття, які у неї виникають.

3. **Зменшити відчуття провини – «Ти не винен(-на) в тому, що сталося».**

Це третій крок, який спрямований на те, щоб дитина відчула себе комфортно і безпечно. Дорослий не повинен засуджувати, давати негативних оцінок поведінці дитини.

4. **Підтримати і схвалити поведінку дитини – «Добре, що ти розповів (-ла)».**

Позитивна, емоційна підтримка, підкріплення бажання знайти вихід із ситуації насильства є важливими моментами цього етапу. Дитині потрібна допомога в подоланні страхів, що виникають після розкриття фактів насильства.

5. **Знайти резерви підтримки і допомоги – «Як ти думаєш, кому ще ти можеш розповісти про те, що відбулося/відбувається?»**

У цьому випадку важливо показати дитині, що є люди, організації, яким можна довіритися і отримати допомогу і підтримку (родичі, знайомі, учителі, сусіди, служби соціального захисту, поліція, органи опіки і опікування і ін.).

6. **Створити умови для припинення насильства і виробити стратегію поведінки – «Давай подумаємо, що ми можемо зробити, щоб попередити подібні дії?»**

Тут потрібно з'ясувати внутрішні резерви дитини.

Потім знайти разом з дитиною нові шляхи виходу із ситуації, що склалася. Часто дитина не бачить виходу і проблема для неї здається нерозв'язною, тому важливо почати обговорення і направити на пошук альтернативних рішень.

Роблячи вибір, дитина бере на себе відповідальність і таким чином, у неї підвищується мотивація до активних дій, але при цьому не обіцяти, що ситуація не повториться.

7. Підтримати в рішучості. По допомогу та підтримку кожного разу коли є потреба – «Ти можеш звертатися до мене стільки, скільки це буде потрібно».

Чітко демонструйте позицію, що не має обставин, які виправдовують насильницьку поведінку.

Звертайтеся до дитини спокійним тоном, уникаючи активних проявів емоцій, незалежно від змісту питання.

Якщо дитина плаче, дозвольте їй це зробити. Скажіть, що це цілком нормальна реакція.

Стежте, щоб ваша розмова була довірливою.

Визначте разом з дитиною, яка інформація має залишитися конфіденційною, а яка може бути розголошена. Повідомте, яку інформацію ви зобов'язані будете передати державним структурам.

Не забудьте наприкінці розмови запитати дитину, чи хоче вона ще щось сказати та чи має якісь запитання до вас.

Дитина може в будь-який момент відмовитись спілкуватись, але в будь-який момент може звернутись за підтримкою.

ПІД ЧАС СПІЛКУВАННЯ З ДИТИНОЮ НЕ МОЖНА РОБИТИ!

1. Не «читайте нотацій».
2. Не відволікайтеся від розмови з дитиною.
3. Не обіцяйте винагороду за надання інформації.
4. Не примушуйте відповідати, навіть якщо ви знаєте, що дитина обманює або не розповідає частину інформації, яку вона повинна знати.
5. Не питайте дитину, як вона хоче покарати кривдника, що, на думку дитини, повинно бути покаранням за те, що він зробив з дитиною.
6. Не засуджуйте будь-яку з відповідей, яка дається дитиною.
7. Не виправляйте «неправильну відповідь». Ставте додаткові питання.
8. Уникайте припущень щодо того, хто винен.
9. Уникайте проявів роздратування. Не перебивайте.
10. Не підганяйте дитину.
11. Не запитуйте дитину, чому злочинець завдав їй кривди. Дитина не знає і часто звинувачує себе.
12. Не питайте, чи любить дитина кривдника і чи любить кривдник дитину.
13. Не давайте обіцянок, яких ви не можете дотримати, у т.ч. «з тобою більше ніколи не станеться нічого поганого», чи такі дії ніколи не повторяться.
14. Не обіцяйте дитині, що ви не збираєтеся розказувати нікому про речі, які ви почуєте від неї. Може статися так, що інформація щодо цієї справи має бути переданою до інших структур чи органів поліції.
15. Не допускайте жодного прояву зневаги до постраждалої особи. Виявляйте розуміння і повагу, сприймайте постраждалу дитину такою, як вона є.

Нормативно-правові акти; методичні ресурси з протидії насильству та булінгу

Долучайтеся до нас у соціальних мережах

Якщо у Вас є запитання, пов'язані з вихованням дітей, захистом їхніх прав та інтересів –

Ви можете звернутися на Національну дитячу «гарячу» лінію:

0 800 500 225 (зі стаціонарних) або

116 111 (з мобільних) та

Національну «гарячу» лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації

0 800 500 335 (зі стаціонарних) або

116 123 (з мобільних)

Лінії - анонімні та безкоштовні, конфіденційні.

Ця публікація була створена за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проєкту «Створення механізму протидії булінгу та насильству у закладах освіти», який здійснюється ГО «Ла Страда-Україна» та Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є відповідальністю ГО «Ла Страда-Україна» та не обов'язково відображає позицію ЮНІСЕФ та Європейського Союзу.